

Laboratorium
Wolności
Religijnej

2023

LEKCJA 1. *Wolność religijna podstawowym prawem człowieka*

DLA KLAS
SZKÓŁ ŚREDNICH
(2 godziny lekcyjne)

WIADOMOŚCI

W tej lekcji omówimy następujące kluczowe zagadnienia, które będą punktem wyjściowym innych lekcji:

- Czym jest religia?
- Dlaczego wolność wyznawania religii jest tak ważna dla każdego człowieka?
- Na jakiej podstawie możemy wnioskować, że prawo do wyznawania religii stanowi istotę godności, a co za tym idzie fundamentalne prawo każdego człowieka?
- Dlaczego w dzisiejszym społeczeństwie to prawo jest zagrożone i jaka jest właściwa reakcja w tej sytuacji?

UMIEJĘTNOŚCI

Uczeń:

- uzasadnia, jaka jest rola religii w życiu jednostki i społeczności.
- uzasadnia, dlaczego powinno się przestrzegać prawa do wolności religijnej.
- Uzasadnia, dlaczego prawo do wyznawania religii stanowi fundamentalne prawo człowieka.
- Argumentuje, co to znaczy, że każdy człowiek ma prawo do wyboru własnej religii.

POSTAWY

Uczeń:

- Wykazuje się empatią w stosunku do osób, którym odbiera się prawo do wolności religijnej lub mających inne poglądy religijne od własnych.
- Potrafi określić idee i uczucia, z którymi wiąże się dla niego religia i wolność; Rozumie, że ludzie w różny sposób definiują i rozumieją religię i wolność.
- Szanuje wyznawców innych religii oraz osoby niewierzące

CELE KSZTAŁCENIA

- Zdefiniowanie kluczowych pojęć: w tym religii i wolności religijnej.
- Przedstawienie dowodów wyjaśniających, dlaczego religia stanowi podstawę ludzkiej tożsamości i w jaki sposób religia pełni kluczową rolę w ochronie ludzkiej godności.
- Próba odpowiedzi na pytania współczesnego świata związane z prawem do wolności religijnej.

Kształtowane kompetencje kluczowe	<ul style="list-style-type: none">• kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji• kompetencje cyfrowe• kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się• kompetencje obywatelskie	
Metody i techniki nauczania	<ul style="list-style-type: none">• rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych• argumentacja i dyskusja	
Formy pracy	<ul style="list-style-type: none">• praca indywidualna• praca w grupach• praca całego zespołu klasowego	
Środki dydaktyczne	<ul style="list-style-type: none">• komputery z głośnikami i dostępem do Internetu• tablica, pisak/kreda• kartki papieru w kolorach żółtym, zielonym i czerwonym dla każdego uczestnika	
Pomoce dydaktyczne	<ul style="list-style-type: none">• prezentacja• film	

PRZEBIEG LEKCJI

FAZA WSTĘPNA:

Ćwiczenie: Sygnalizacja świetlna (zob. załącznik 1), w celu poznania nastawienia uczestnika wobec wolności religijnej i/lub wiedzy na ten temat.

FAZA REALIZACYJNA:

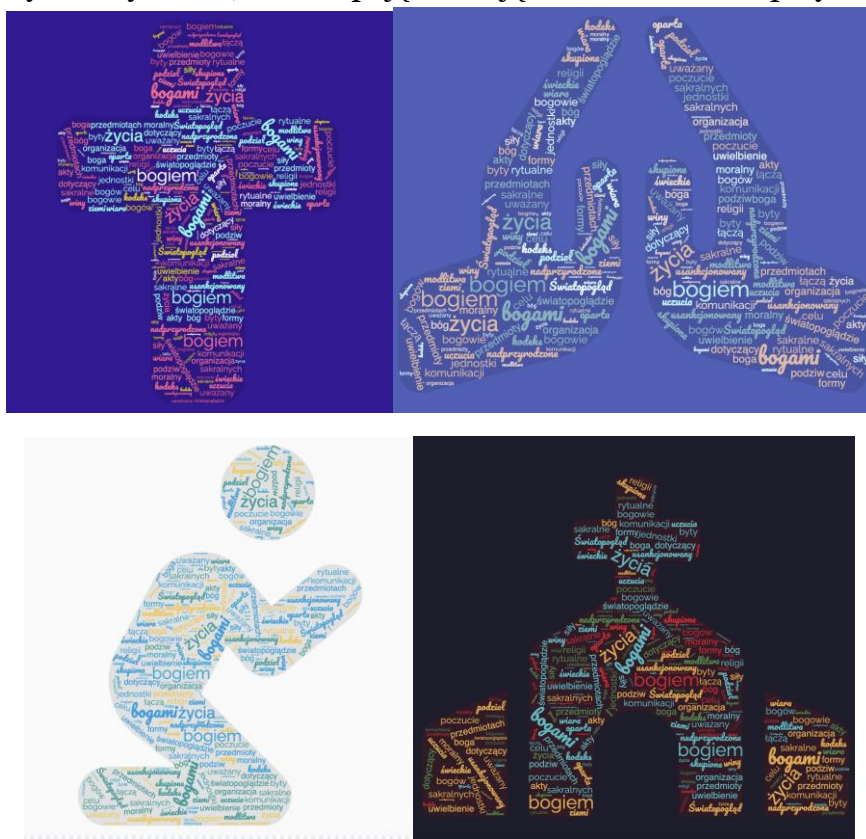
- I. W ramach wprowadzenia do tematu nauczyciel prosi uczniów o zorganizowanie w ciągu 5 minut jak największej liczby dodatkowych pytań dotyczących następującego stwierdzenia: „Wolność religijna jest odzwierciedleniem natury ludzkiej”. Na przykład: czy wszyscy wierzą w Boga lub siłę wyższą?
- II. Nauczyciel przedstawia tematy, które będą omawiane w trakcie lekcji:
 - Analiza pojęcia religii na podstawie argumentów dostarczonych przez nauki społeczne.
 - Naturalność religii dla społeczności ludzkiej.
 - Wolność religijna jako prawo człowieka.
 - Ograniczenia i wymiary wolności religijnej.
- III. Nauczyciel prosi o zwrócenie szczególnej uwagi w trakcie lekcji na następujące kluczowe terminy i pojęcia: antropologia, godność ludzka, religia, prawa człowieka, wolność religijna, transcendencja.
- IV. Nauczyciel zadaje pytanie: Jak zdefiniować religię? Uczniowie mówią, w jaki sposób postrzegają religię, na podstawie własnych doświadczeń oraz odwołując się do dialogu przeprowadzonego podczas fazy wstępnej.
- V. Nauczyciel wyjaśnia, że nauki społeczne opisują setki, a nawet tysiące różnych tradycyjnych wierzeń praktykowanych na przestrzeni wieków. Przy tak znacznej różnorodności ciężko o precyzyjną definicję, która zawierałaby je wszystkie. Istnieją jednak pewne cechy wspólne dla większości, a może nawet wszystkich religii świata.
- VI. Nauczyciel przedstawia metodę definiowania religii, opracowaną przez Williama Alstona, jednego z najważniejszych filozofów religii w XX w. Metoda “podobieństwa rodzinnego” polega na wyłanianiu cech wspólnych oraz odrębnych dla danego pojęcia. Nauczyciel wypisuje na tablicy i tłumaczy kluczowe elementy listy Alstona oraz prosi uczniów o podanie przykładów każdego z nich:
 - 1) Wiara w siły lub byty nadprzyrodzone.
 - 2) Podział na sferę sakralną i świecką.
 - 3) Czynności rytualne odnoszące się do podmiotów traktowanych jako święte.

- 4) Kodeks moralny uważany za usankcjonowany przez boga lub bogów.
- 5) Uczucia podziwu, poczucia winy lub uwielbienia, które łączą się z bogiem lub bogami.
- 6) Modlitwa i inne formy komunikacji z bogiem lub bogami.
- 7) Światopogląd dotyczący celu życia na ziemi.
- 8) Organizacja życia społecznego na podstawie tego obrazu świata.
- 9) Grupa społeczna wyróżniająca się powyższymi cechami.

VII. Nauczyciel wyświetla krótką animację na temat pojęcia religii:

<https://www.youtube.com/watch?v=z5lJ32ykvjk>

VIII. Na podstawie powyższych pojęć uczniowie w małych grupach tworzą „chmurę wyrazów”, np. przy pomocy <https://www.wordclouds.com/>.¹ Obraz, który utworzą ma pokazywać wyraźnie, które z pojęć uznają za centralne. Na przykład:

IX. Nauczyciel, podsumowując, podkreśla rozróżnienie, które istnieje między rzeczywistością fizyczną (czyli materialną, taką, którą mogą zobaczyć, dotknąć, zmierzyć), a rzeczywistością niefizyczną, która, choć jest realna, nie może być zbadana za pomocą zmysłów. To pozwala zrozumieć, dlaczego ludzie kształtują swój religijny światopogląd oraz zasady moralne. Pokazuje również, jak praktykowana jest religia zarówno przez poszczególne jednostki, jak i przez całe

¹ Data dostępu: 17.10.2023.

społeczności, które przyjmują jej święte nauki i wierzą, że należy żyć zgodnie z głoszonymi zasadami moralnymi.

X. Nauczyciel tłumaczy, że próby zdefiniowania religii nie są podejmowane wyłącznie przez teologów czy filozofów. Prawnicy, parlamentarzyści, sędziowie etc. starają się pojęciu religii nadać znaczenia prawnego. Na przykład:

- 1) Konstytucja RP w art. 53 stwierdza: „Każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii”.
- 2) Sąd Najwyższy w jednym z orzeczeń zwrócił uwagę na kolektywny czy społeczny wymiar religii, stwierdzając, że „religia wymaga wspólnoty i tworzy różne formy wspólnoty, w których ludzie wspólnie usiłują osiągnąć wartości proponowane przez religię”.² W innym z orzeczeń tego sądu wskazano z kolei na powiązaną z religią obrzędowość oraz „sposób postrzegania genezy świata i celu życia człowieka”.³

XI. Zatem, mimo iż sformułowanie takiej definicji religii, która satysfakcjonowałaby wszystkich, wciąż stanowi pewne wyzwanie, połączenie perspektyw antropologii, prawa, filozofii i innych dziedzin pozwala na stworzenie praktycznej definicji religii. Nauczyciel proponuje następującą definicję: **„Religia to ludzkie poszukiwanie prawdy o nadludzkim⁴ źródle i ostatecznym sensie istnienia oraz podporządkowanie mu swojego życia”.**

XII. Nauczyciel metodą wykładu nawiązuje do pojęcia religii jako:

- zjawiska naturalnego dla człowieka i dla społeczeństwa,
- dobra dla osoby i dla społeczeństwa.

Następującymi pytaniami nauczyciel zaprasza uczniów do zbadania:

- a) *Czy istnieją dowody na to, że religia, czyli poszukiwanie prawdy o nadludzkim źródle i ostatecznym sensie istnienia oraz podporządkowanie jej swojego życia, jest uniwersalna, wspólna dla wszystkich kultur?*

Odwołując się do definicji z punktu XI, nauczyciel rozróżnia to, co materialne i to, co niematerialne; to, co naturalne i to, co nadprzyrodzone. Na pytanie, czy to możliwe, że istnieją kultury globalne, które nie uznają takiego rozróżnienia, nauczyciel przedstawi opinię antropologa Roberta Winzela: „O ile mi wiadomo, żaden antropolog ani inny wiarygodny obserwator nigdy nie opisał takiego ludu”.⁵ Innymi słowy, wydaje się, że każda kultura niezależnie od siebie doszła do wniosku, że istnieje coś realnego poza normalnym, dostrzegalnym zmysłami aspektem przyczynowo-skutkowym, i że ludzie dla własnego dobra powinni rozważyć ową nadprzyrodzoną rzeczywistość. Można odnieść się do

² Wyrok SN z dnia 12 stycznia 1994 r., II KRN 232/94, LEX nr 1633805; Wyrok SN 7 sędziów z dnia 12 stycznia 1995 r., II KRN 232/94, LEX nr 20734.

³ Wyrok SN z dnia 25 sierpnia 2004 r., IV CK 609/03, LEX nr 141172.

⁴ <https://wsjp.pl/haslo/podglad/111208/nadludzki/5262932/nadnaturalny>. Data dostępu: 17.10.2023.

⁵ Winzeler, Robert. L. *Anthropology and Religion*. (Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, 2012) s. 7.

lekcji historii starożytnej i zapytać uczniów o przykłady bogów Greków lub Rzymian.

b) *Czy istnieją kultury z natury niereligijne?*

Wielu wcześniejszych antropologów i socjologów twierdziło, że religia jest „prymitywną formą ludzkiego zachowania”, które wkrótce zniknie w cieniu nowoczesnej nauki. Idea ta została odrzucona przez większość współczesnych uczonych, a wielu z nich wręcz opowiedziało się za przeciwną teorią⁶. Obecnie religia jest rozumiana jako coś głęboko zakorzenionego w zachowaniach ludzkich bez względu na stopień „zaawansowania” czy „naukowości” kultury. Jest również słusznie postrzegana jako kluczowa część ludzkiego doświadczenia.

W wyższych klasach, jeśli wystarczy czasu, można zapoznać uczniów z badaniami przeprowadzonymi w 2012 roku przez Amerykańskie Centrum Badawcze Pew, które wykazało, że około 84% światowej populacji wyznaje określoną religię, podczas gdy przypuszczalnie wiele innych osób, nawet tych niezwiązanych z określonym wyznaniem, uważa się za duchowych poszukiwaczy; a do 2050 roku globalna populacja osób wyznających określoną religię pozostanie na poziomie 83%.⁷ Statista (internetowa platforma specjalizująca się w danych demograficznych) szacuje także, że do 2050 roku przewiduje się wzrost liczby wyznawców głównych religii i wyznań świata⁸.

Religia jest więc czymś naturalnym dla jednostek i społeczności, a nie przemijającym zjawiskiem historycznym.

- c) *Czy religia jest dobra dla jednostek i społeczności?* Pewne cechy, które są naturalne dla ludzi, takie jak samolubstwo czy chciwość, nie powinny być rzecz jasna postrzegane jako ludzkie dobro. Religia, czyli naturalne poszukiwanie źródła i ostatecznego sensu istnienia może jednak doprowadzić ludzi do stanu głębokiego spełnienia i dobrobytu. Może również prowadzić do cnotliwych nawyków, takich jak stawianie innych ponad sobą lub postępowanie zgodne z zasadami moralnymi nawet wtedy, gdy jest to trudne.

Wspierane przez religię cnoty są dobre nie tylko dla konkretnej osoby, ale także dla społeczności, w której ta osoba żyje.

XIII. Nauczyciel łączy pojęcie religii jako dobra dla człowieka i społeczeństwa z pojęciem wolności religijnej przy pomocy następującej argumentacji:

⁶ Anthropology, edited by Nicholas Croce, Britannica Educational Publishing, 2016, s. 161.

⁷ <https://www.pewresearch.org/religion/2012/12/18/global-religious-landscape-exec/>. Data dostępu: 17.10.2023.

⁸ <https://www.statista.com/statistics/1350917/world-religions-adherents-2010-2050/>. Data dostępu: 17.10.2023.

- a) Gdy komuś odmawia się prawa do poszukiwania i odkrywania prawdy o życiu i jego ostatecznym sensie; lub gdy ktoś jest zmuszony do przyjęcia tego, co ktoś inny, a w szczególności państwo uznaje jako prawdziwe, takie działanie jest pogwałceniem dobra człowieka. Jest naruszeniem ludzkiej godności oraz istoty człowieczeństwa. Trzeba zauważyć, że chodzi tutaj o silne, wrodzone, właściwe ludziom dążenie do poznania prawdy o życiu na ziemi i być może po śmierci.
- b) Odmawianie komuś prawa do działania na podstawie tego, co uważa się za prawdziwe i konieczne, prawa do swobodnego praktykowania religii, jest również atakiem na dobro człowieka, czyli godność ludzką.
- c) To prowadzi nas do kwestii zaznaczonej w tytule tej lekcji: *Czy wolność religijna jest podstawowym prawem człowieka?*

Aby odpowiedzieć na to pytanie, musimy wrócić do definicji religii oraz tego, co się na nią składa. (Można zapytać uczniów: *Jak zdefiniować religię? Co składa się na religię?*)

Sam fakt, że mamy trudność z podaniem właściwej definicji i cech charakterystycznych religii pokazuje, jak ważna jest wolność religijna. Pozbawienie ludzi możliwości zgłębiania rzeczy ostatecznych i działania zgodnie z wysuwanymi przez siebie wnioskami jest w dużym stopniu tożsame z pozbawieniem ich człowieczeństwa.

Innymi słowy, wolność religijna pozwala każdej osobie poszukiwać prawdy o nadprzyrodzonym istnieniu i jego ostatecznym sensie, a także, postępować zgodnie z wysuwanymi przez nas wnioskami bez przymusu ze strony innych. Mówiąc krótko, prawo do wierzenia lub niewierzenia jest podstawą ludzkiej tożsamości.

- XIV. Jako podsumowanie nauczyciel wyświetla krótki film dotyczący definicji wolności religijnej:

<https://www.youtube.com/watch?v=dWXWOyeK4-E>

- XV. **Zadanie:** Na podstawie zagadnień podjętych w filmach uczniowie indywidualnie pomyślą o przykładach korzystania z wolności religijnej z własnej bliskiej ich codziennemu doświadczeniu perspektywy.

ZAŁĄCZNIK 1: **Sygnalizacja świetlna⁹ — ćwiczenie**

CEL:

Umożliwienie uczestnikom myślenia i dyskusowania o nastawieniu wobec wolności wyznania.

OPIS:

Ćwiczenie w stylu „zgadzam się — nie zgadzam się”, które może zostać wykorzystane zarówno w małej, jak i dużej grupie.

MATERIAŁY:

Kwadratowe kartki papieru w kolorach: żółtym, zielonym i czerwonym (kolory sygnalizacji świetlnej) dla każdego uczestnika.

Komputery z głośnikami i dostępem do Internetu.

WSKAZÓWKI DLA NAUCZYCIELI WSPOMAGAJĄCYCH:

Jest to przydatne ćwiczenie wprowadzające, mające na celu poznanie nastawienia uczestnika wobec wolności religijnej i/lub wiedzy na ten temat. To ćwiczenie, wykorzystywane do poznania wiedzy uczestników na temat prawa do wolności wyznania, zazwyczaj prowadzi do spostrzeżenia, że niezbyt dobrze to prawo rozumieją, co często wzbudza większe zainteresowanie nauką i daje okazję do dzielenia się informacjami.

PLAN ORAZ INSTRUKCJE:

Wybierz z listy kilka stwierdzeń, które odnoszą się do Twojej sytuacji albo sformułuj swoje własne stwierdzenia. Przeznacz 5 do 15 minut na każde pytanie, w zależności od stopnia kontrowersyjności/złożoności. Aby zaoszczędzić czas, umieść na siedzeniach uczestników kwadratowe kartki w kolorach zielonym, żółtym i czerwonym, zanim wejdą do sali.

Odczytaj na głos stwierdzenie i poproś wszystkich uczestników o podniesienie odpowiedniej kartki papieru: zielonej, gdy zgadzają się z danym stwierdzeniem, czerwonej, gdy nie zgadzają się z danym stwierdzeniem lub żółtej, gdy uważają, że z jednej strony zgadzają się, ale z drugiej nie zgadzają się z danym stwierdzeniem. Poproś poszczególne osoby trzymające kartki w różnych kolorach, aby uzasadniły, dlaczego zgadzają się bądź nie zgadzają się z danym stwierdzeniem. Podsumuj wszystkie opinie i poddaj je krótkiej refleksji, dzieląc się odpowiednimi informacjami o tym, co oznacza

⁹ Źródło: SMC, FORB Learning Platform <https://www.forb-learning.org/exercises/the-traffic-lights/>. Dostęp: 17.10.2023.

prawo do wolności wyznania lub poglądów w kontekście międzynarodowych praw człowieka.

Proponowane stwierdzenia (nauczyciel wybiera zgodnie z cechami grupy):

1. *Złe religie powinny być zakazane.* Uwaga: Bez względu na to, jakie religijne lub niereligijne poglądy wyznajesz, gdzieś na świecie istnieje miejsce, w którym większość ludzi lub władze państwa uważają, że Twoje poglądy są złe/niebezpieczne. Przedyskutuj, kto powinien decydować o tym, co jest „złe” i jak wielką kontrolę powinno mieć państwo nad poglądami obywateli. Połącz dyskusję z wiedzą na temat wolności religijnej: prawo do posiadania przekonań jest absolutne, a nakładanie jakichkolwiek ograniczeń musi być zawsze zgodne z prawem międzynarodowym. Ograniczenia praktyk religijnych i wyznaniowych mogą mieć miejsce tylko wtedy, gdy są ustanowione przez prawo, są niezbędne do ochrony porządku publicznego, zdrowia, moralności lub praw i wolności innych osób oraz są niedyskryminujące i proporcjonalne do problemu, do którego się odnoszą.
2. *Błuznierstwo nie powinno być traktowane jako przestępstwo – to tylko kwestia moralna.* Patrz punkt wyżej.
3. *Ludzie z grup mniejszościowych lub z niekonwencjonalnymi poglądami powinni mieć te same prawa co ci, którzy wyznają religię tradycyjną bądź dominującą.* Uwaga: To stwierdzenie jest zgodne z prawem do wolności religijnej. Gdyby uczestnicy nie zgodzili się z nim, otwórz dyskusję na temat cierpienia spowodowanego prawną lub społeczną dyskryminacją i zapytaj, które prawa chcieliby mieć, gdyby należeli do mniejszości.
4. *Każdy powinien mieć prawo do zmiany religii.* Uwaga: To stwierdzenie jest zgodne z prawem człowieka do wolności religijnej.
5. *Chrześcijanie powinni mieć nieograniczone prawo do propagowania chrześcijaństwa.* Uwaga: Prawo do mówienia innym o tym, w co wierzysz, jest częścią wolności wyrażania własnego zdania oraz wolności wyznania lub poglądów, ale zmuszanie do czegokolwiek jest oczywiście zabronione. W praktyce, ograniczenia w prawie do głoszenia swoich poglądów innym osobom zazwyczaj są wymierzone w różne mniejszości, co sprawia, że są one narażone na arbitralne oskarżenia, przemoc i procedury karne. To często łączy się z wrogością wobec prawa do zmiany religii.
6. *Muzułmanie powinni mieć nieograniczone prawo do propagowania islamu.* Patrz punkt wyżej.
7. *Moja religia głosi prawdę absolutną, a zatem nie wierzę w wolność wyznania.* Uwaga: Zgadzanie się z wolnością wyznania nie oznacza kompromisu dotyczącego głoszonych prawd, lecz oznacza akceptację, iż inni mają prawo głosić różne prawdy i w nie wierzyć, nawet jeśli my się z nimi nie zgadzamy.
8. *Wolność wyznania nie jest tak ważna jak inne prawa człowieka LUB wolność wyznania leży w interesie osób religijnych!* Uwaga: wolność wyznania (artykuł 18. Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych) jest tym, co daje każdej

osobie prawo do decydowania w sprawie swojej wiary i życia na podstawie własnych poglądów zamiast bycia zmuszonym do wyznawania i naśladowania poglądów innych osób. Jest to zatem fundamentalny warunek do poszanowania innych praw. Naruszenie prawa do wolności wyznania oraz dyskryminacja na tle religijnym lub wyznaniowym wpływa na każdą sferę życia i wiele innych praw człowieka, w tym prawo do nauki, zatrudnienia, mieszkania, sprawiedliwości, prywatności, zawarcia związku małżeńskiego czy opieki nad dziećmi. Wolność wyznania lub poglądów nie jest tylko czymś, co dzieje się w miejscach kultu (choć to także jest ważne)!

Proponowane stwierdzenia dodatkowe:

1. *Wolność wyznania lub poglądów chroni wszystkie religie.* FAŁSZ: Wolność wyznania lub przekonań nie chroni żadnej religii. Wolność religii lub przekonań nie chroni religii samej w sobie – chroni ona ludzi. Ludzie mają prawo wierzyć i praktykować zgodnie z ich sumieniem. Istnieją również prawa zbiorowe dla wspólnot wierzących. Idee religijne same w sobie nie mają praw.
2. *Wolność religijna daje każdemu prawo do zmiany religii bądź poglądów w dowolnym momencie, bez żadnych konsekwencji.* PRAWDA zgodnie z prawem polskim i międzynarodowym. Niestety nie wszędzie tak jest (zob. np. <https://www.opendoors.pl/przesladowania-chrzescijan/swiatowy-indeks-przesladowan#map>).¹⁰
3. *Wolność religijna daje prawo do ochrony przed obraźliwymi poglądami o tematyce religijnej lub wyznaniowej.* FAŁSZ: wolność słowa jest istotna dla wolności wyznania lub przekonań. Gdy jedna osoba uważa, że to, w co wierzy, jest prawdziwe (na przykład w to, że „Jezus jest Synem Bożym” lub „Bóg nie istnieje”), podkreśla w ten sposób, że poglądy innych ludzi nie są zgodne z prawdą. Najprościej mówiąc, poglądy mogą być wyrażane w sposób pokojowy lub gwałtowny. Przemoc i nakłanianie do przemocy są niedozwolone. Niektórzy ludzie uważają jednak za obraźliwe pokojowe manifestowanie poglądów innych niż ich własne. Bez względu na to, czy inni postrzegają to jako coś obraźliwego, bez prawa do mówienia o tym, w co wierzymy, nie możemy mieć prawa do wolności wyznania lub poglądów. Wydaje się, że przepisy dotyczące bluźnierstwa, które weszły w życie, są bardzo dyskryminujące. Chronione są wspólnoty dominujące, podczas gdy mniejszości są coraz bardziej narażone na akty przemocy. W niektórych krajach oskarżenia o bluźnierstwo mogą prowadzić do kary pozbawienia wolności lub nawet do kary śmierci. Jeśli uczniowie będą zainteresowani, można zaproponować obejrzenie po lekcji filmu “Akademia Wolności: Prześladowania religijne na świecie i formy skutecznego im przeciwdziałania” (<https://youtu.be/czC16FpzhnA>).¹¹
4. *Państwo ma obowiązek dopilnowania, by prywatni pracodawcy nie dopuszczali się dyskryminacji na tle religijnym.* PRAWDA.

¹⁰ Dostęp 17.10.2023.

¹¹ Dostęp 17.10.2023.

5. *Państwo ma prawo ograniczać wyznawane religie, gdy dopuszczenie ich do praktykowania może powodować napięcia społeczne.* FAŁSZ: Zakazanie jakiegokolwiek formy publicznego bądź prywatnego praktykowania religii jest zabronione. Ograniczenia nie mogą dyskryminować i muszą koniecznie chronić zdrowie publiczne, bezpieczeństwo, porządek, obyczaje i prawa innych.
6. *Prawo do wolności religijnej daje prawo do mówienia innym o naszej wierze w pozbawiony przymusu sposób.* PRAWDA: jest to chronione zarówno prawem do wolności wyznania lub poglądów, jak i wolności słowa.